

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ»**

Студентки 2 курсу, 5-м групи, спеціальності
072

«Фінанси, банківська справа та
страхування»
спеціалізації «Публічні фінанси»

Науковий керівник д.е.н.,
професор

Гарант освітньої програми д.е.н.,
професор

Завідувач кафедри фінансів, д.е.н.,
професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Грицюк
Вероніки Олексіївни

Макогон
Валентина Дмитрівна

Макогон
Валентина Дмитрівна

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2021

ЗМІСТ**ВСТУП 3 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

1.1. Сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування 7 1.2. Досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах 12 з розвинутою та трансформаційною економікою

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів 18

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів 23

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Напрями удосконалення механізму фінансового забезпечення 27 місцевого самоврядування

3.2. Методи та інструменти удосконалення процесу формування місцевих 35 бюджетів

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ 49 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
51 **ДОДАТКИ 63**

ВСТУП

Актуальність теми. На даний час вагомим завданням є утримання стійкої динаміки та покращення якості економічного зростання як невід'ємної умови підвищення соціальної спрямованості розвитку держави. Реалізація завдань соціально-економічного розвитку України, насамперед залежить від забезпечення стійкого зростання економіки, яке дасть змогу суттєво покращити добробут населення. Держава має виробити стратегічні орієнтири, які б консолідували всі її регіони для подолання негативних тенденцій

макроекономічної динаміки, які спричинили суттєве сповільнення темпів економічного розвитку та погіршення макроекономічних пропорцій. В умовах глибоких ринкових трансформацій національної економіки ще більш актуальними стали проблеми економічного розвитку регіонів, що залежать від їх бюджетного потенціалу.

Питанням формування місцевих бюджетів та їх впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць присвячені праці вітчизняних вчених: С. Буковинського, Т. Боголіб, О. Василика, В. Гейця, В. Глуценка, А. Даниленка, В. Зайчикової, І. Запатріної, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Г. П'ятаченка, В. Тропіна, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку місцевих бюджетів можна назвати праці О. Богачової, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Р. Дорнбуша, А. Ілларіонова, Дж. М. Кейнса, Т. Ковальової, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, Дж. Тобіна, А. Лаврова, А. Лаффера, С. Лушина, В. Лебедева, Р. Масгрейва, А. Пігу, В. Родіонової, Г. Таллока, В. Танзі, С. Фішера, М. Фрідмена, Е. Хансена, Дж. Хікса, М. Ходоровича.

Об'єктом дослідження є фінансове забезпечення місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Метою дослідження є розкриття сутності фінансового забезпечення місцевого самоврядування та визначення шляхів удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та джерела формування місцевих бюджетів;

- визначити роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- систематизувати і узагальнити зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів;
- розкрити механізм міжбюджетного регулювання;
- здійснити аналіз динаміки та структури дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів;
- розкрити проблеми удосконалення механізму формування місцевих бюджетів;
- визначити особливості формування місцевих бюджетів як інструменту забезпечення соціально-економічного розвитку територій;
- обґрунтувати напрями вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та джерел формування місцевих бюджетів. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування місцевих бюджетів, статистичні матеріали

Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті опублікованій у

збірнику наукових праць студентів Київського національного торговельно-економічного університету.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

- підходи до розкриття сутності системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку територій, яка полягає у застосуванні сукупності інструментів та важелів бюджетного механізму з врахуванням ступеня дієвості фінансово-бюджетного інструментарію;
- основні засади зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування з урахуванням пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць; *дістало подальшого розвитку:*
- узагальнення та систематизація досвіду розвитку системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, що надасть можливість підвищити якісний рівень бюджетної політики на місцевому рівні.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі досліджено теоретичні основи системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Розкрито сутність та джерела формування місцевих бюджетів. Визначено роль системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування у забезпеченні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Систематизовано зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів.

У другому розділі розкрито систему фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Проаналізовано динаміку та структуру дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів.

У третьому розділі визначені шляхи удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Розкрито проблеми удосконалення механізму формування місцевих бюджетів. Обґрунтовані напрями вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування

Зміцнення фінансового забезпеченості місцевого самоврядування є достатньо важливим у процесі підвищення результативності управління бюджетами територіальних громад. Для виконання основних завдань, покладених на територіальні громади щодо забезпечення економічного зростання та підвищення рівня життя населення важливим є посилення ефективності та прозорості використання бюджетних ресурсів, результативності діяльності розпорядників бюджетних коштів та обґрунтованості прийняття рішень у сфері міжбюджетного регулювання.

Разом із здобуттям незалежності перед Україною постало важливе завдання – створення власної фінансової і бюджетної систем, а в даний час – їх подальше вдосконалення. Вирішення цього завдання вимагає переосмислення природи бюджету взагалі і місцевих бюджетів зокрема, визначення їх місця і ролі в економічній системі держави, теоретичного обґрунтування процесів формування доходної бази і напрямів витрачання бюджетних коштів, сутності місцевого оподаткування і його ролі в доходах місцевих бюджетів, створення ефективної системи міжбюджетних відносин. В умовах переходу до ринку зростає значення місцевих бюджетів у проведенні економічної і регіональної політики, вирішенні соціальних проблем, підтримці незахищених і малозабезпечених верств населення, що також потребує відповідного теоретичного обґрунтування і практичного вивчення.

Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, яке відбулося протягом останніх років, не супроводжувалося адекватним збільшенням обсягів фінансових ресурсів, що надходять у їх розпорядження.

Незначними залишаються власні доходи і, зокрема, місцеві податки і збори, а також надходження від підприємств і організацій, що належать до місцевого господарства. Постійно зростає дотаційна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету, подальшого вдосконалення потребує порядок розрахунку бюджетних трансфертів. Серйозною перешкодою на шляху зміцнення місцевих бюджетів стала нестабільність законодавства, неузгодженість і суперечливість окремих його положень. У зв'язку з цим виняткової актуальності набувають теоретичні і практичні проблеми функціонування місцевих бюджетів, організації міжбюджетних відносин, здійснення місцевого оподаткування.

Чинна система місцевого самоврядування в Україні вирізняється неефективністю та нездатністю задовольнити потреби місцевих громад у наданні високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг. Зі сформованих територіальних громад більшість через надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу неспроможна виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування. Отже, проведення масштабної реформи державного управління з перерозподілом функцій, повноважень і ресурсів від центральних органів влади органам місцевого самоврядування та надання бюджетної автономії і фінансової самостійності місцевим бюджетам є нарізною об'єктивною потребою в Україні.

Місцеві бюджети виконують особливу роль в кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Крім того місцеві бюджети є одним з важелів за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової

політики. Закономірно, що проблеми виконання місцевих бюджетів, правильність розрахунків дохідної та видаткової частин, досягнення збалансованості набувають в сучасних умовах особливої актуальності.

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна - податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті. Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податки. Суть податків криється насамперед у примусовому відчужуванні державою частини знову створюваної вартості.

Згідно Бюджетного кодексу України, доходи місцевого бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження - тобто прибутковий податок з громадян у частині, визначеній статтю 65 цього Кодексу; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад; плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад; надходження адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам;

2) неподаткові надходження, тобто доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій та інші неподаткові надходження;

3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти, тобто кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі .

Фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку є місцеві бюджети. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів.

Місцеві бюджети, з одного боку, є складовою частиною бюджетної системи держави, а з іншого – складовою частиною місцевих фінансів і віддзеркалюють певну систему економічних відносин. Ці економічні відносини виникають у двох площинах: у процесі формування доходів різних рівнів місцевих бюджетів і при їх використанні як цільових фондів грошових коштів місцевих органів самоврядування. Незважаючи на велику різницю між доходами і видатками місцевих бюджетів, характерним для цих двох напрямів є те, що вони – носії розподільних відносин і мають однакове призначення – найповніше задовольняти потреби регіону. У процесі розподілу вартості ВВП шляхом формування та використання місцевих бюджетів грошові відносини виникають між бюджетами середньої ланки та вищими бюджетами, підприємствами комунальної форми власності, закладами культурної сфери та населенням

регіону. Тобто, особливістю місцевих бюджетів є те, що вони відображають певну чітко обмежену частину грошових відносин, які функціонують на окремій території.

Саме місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належать особливе місце в бюджетній системі нашої держави. У них зосереджено понад 80% усіх фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування.

Будучи частиною бюджетних відносин, місцеві бюджети як категорія мають ті самі ознаки, які притаманні фінансам в цілому, але у той же час мають свої особливості, які відрізняють їх від інших сфер та ланок фінансових відносин. До числа таких особливостей варто віднести те, що: бюджет являє собою економічну форму перерозподільчих відносин, пов'язаних з відокремленням частини ВВП, що перебуває у розпорядженні держави, та її використанням для суспільних потреб; за допомогою бюджету здійснюється перерозподіл ВВП між найважливішими сферами суспільного виробництва (промисловістю, сільським господарством, транспортом і т.д.) в межах галузей народного господарства, між сферами суспільної діяльності (виробничою і невиробничою сферами економіки), регіонами країни та територіями.

Якщо проаналізувати динаміку питомої ваги місцевих бюджетів у ВВП, то тут спостерігається тенденція до зменшення частки місцевих бюджетів. Це пов'язано із змінами в державному регулюванні розподілу доходів між різними ланками бюджетної системи та свідчить про посилення державного впливу на процес мобілізації коштів та розподіл між різними рівнями влади. Тому питання щодо пошуку оптимального варіанта співвідношення між державними та місцевими бюджетами залишається актуальним. Необхідно враховувати, що мобілізація та використання коштів місцевих бюджетів пов'язані з інтересами різних соціальних груп населення, підприємницьких структур різних форм власності, що зумовлює становлення місцевих бюджетів як важливого

фінансового інструменту регулювання господарського й соціального життя регіонів.

Таким чином, ефективним напрямом забезпечення збалансованості бюджетної системи в Україні має стати перетворення місцевих бюджетів у дієвий інструмент соціально-економічного розвитку регіонів. Слід відмітити, що від ефективності регіональної політики прямо пропорційно залежить обсяг бюджетного фінансування регіональних потреб, отже, і життєвий рівень населення регіону. Сучасний соціально-економічний розвиток регіонів України характеризується зрушеннями у структурних реформах бюджетної системи, спрямованими на підвищення ролі місцевого самоврядування. Жодна країна світу не може претендувати на повноцінний розвиток, якщо життєвий рівень населення буде підтримуватись лише завдяки зусиллям представників державної виконавчої влади.

1.2. Досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

Бюджетна система ґрунтується на економічних і юридичних нормах та організаційно залежить від форми державного устрою. Так, для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Російська Федерація, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети), а бюджетна система в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія) представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети). У федеративних державах види місцевих бюджетів визначені зазвичай федеральним законодавством та законодавством окремих суб'єктів федерації, в унітарних же чітко визначаються на

загальнодержавному рівні. Існують країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, у Іспанії до місцевих бюджетів включено також бюджети сумісних підприємств (так званих торговельних товариств), створених за участю держави. Для країн із високим ступенем розбіжності бюджетної забезпеченості характерним є доволі високий рівень централізації бюджетної системи. Проте в більшості країн світу бюджетні системи належать до децентралізованих, тобто місцеві бюджети становлять окрему ланку бюджетної системи та не включені до державного бюджету чи місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. Отже, центральною ланкою фінансів органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, які формуються на території адміністративних одиниць, що зазвичай мають виборні (представницькі) органи управління. Формування кожного місцевого бюджету зумовлене необхідністю фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Ці повноваження, своєю чергою, пов'язані із розв'язанням питань місцевого значення.

Система місцевих бюджетів може включати різні види бюджетів, а саме: бюджети територіальних громад та інших органів місцевого самоврядування, а також бюджети державних утворень, які є суб'єктами федерації (наприклад, бюджети земель у ФРН, штатів у США, суб'єктів федерацій у Російській Федерації).

Місцеві бюджети складаються із доходної та видаткової частин. Безперечно, доходи та видатки місцевих бюджетів є взаємопов'язаними категоріями. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок як податкових, так і неподаткових надходжень. Податкові бюджетні надходження (до яких належать доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) є базисом бюджетних доходів. Неподаткові доходи відіграють значно меншу роль у складі доходів місцевих бюджетів, ніж податкові. Надходження від неподаткових доходів коливаються в середньому від 10% до 30%. Так, у доходах місцевих бюджетів Бельгії неподаткові доходи дещо перевищують

30%, у доходах муніципалітетів США – 27%, Швеції – 15%, Норвегії – 14,5%, Австрії та Великобританії – 14%. Також важливим витокком доходів і фінансування видатків місцевих бюджетів є різноманітні міжбюджетні трансферти (гранти, державні дотації, субвенції та субсидії), а також запозичення.

У окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків коливається досить широко. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. В Данії і Франції ця стаття доходів перевищує 40%.

Практика справляння місцевих податків і зборів в Україні свідчить про збільшення протягом останніх років надходжень від цих платежів. Так, станом на 2010 рік у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) 97,1 % належить податковим надходженням. Їхній обсяг склав 65,7 млрд. грн., що на 14,0 % більше, ніж аналогічний показник 2009 року (у 2009 році відмічалось зменшення на 0,2 %). Від місцевих податків і зборів у 2010 році отримано 819,4 млн. грн., що практично відповідає обсягам двох попередніх років. Проте, їхня частка у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів протягом 2006-2010 років продовжила спадну тенденцію і склала лише 1,3 %. Отже, роль місцевих податкових платежів у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є незначною, а тому вітчизняна податкова система потребує подальшого реформування, розпочатого Податковим кодексом України. Система місцевого оподаткування в країнах вельми різноманітна. В Японії вона налічує

близько 30 видів місцевих податків, в Італії – більше 30, у Франції – більше 50, в Бельгії – майже 100, а у Великобританії їх тільки 2.

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах наведено в табл. 1.2.1.

Таблиця 1.2.1

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах

Досвід Німеччини	Досвід Великої Британії	Досвід Франції	Досвід Скандинавських країн (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія)
Особливості формування коштів місцевих бюджетів			

<p>В урядовому проекті місцевих бюджетів видатки плануються на 2-3% більше, ніж минулого року. Проект має відповідати критеріям бюджетної політики ЄС.</p>	<p>Частка місцевих бюджетів у бюджетній системі коливається на рівні 30%. Головне джерело місцевих бюджетів - муніципальний податок (справляється залежно від вартості майна та кількості дорослих членів сім'ї). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні та капітальні (капітальні покриваються за рахунок позик, а джерелом фінансування поточних, головним чином, є податки).</p>	<p>Місцеві органи влади здійснюють великі капіталовкладення - понад 52% всіх капітальних державних витрат. Частка податків у місцевому бюджеті - 40%, субсидій - 30%, власні надходження і позики 30%. Місцеві бюджети, як правило, дефіцитні і потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. Місцеві бюджети Франції в частині витрат складаються з двох основних розділів: бюджети поточної діяльності (функціональний) та бюджети нового будівництва (інвестування).</p>	<p>Особливістю фінансів Норвегії є те, що зовнішнього боргу у країні немає. Проблеми бюджетного дефіциту в країні немає також, навіть попри традиційно високий рівень бюджетних витрат та соціальних зобов'язань уряду. У Фінляндії із середини 1990-х років одним із пріоритетів бюджетних витрат є розвиток науки. Рівень витрат на науково-дослідні роботи у відсотках відносно ВВП є одним з найвищих у світі.</p>
--	---	--	--

<p>Структура видатків, спрямована на фінансування міністерств освіти, у справах сім'ї, літніх людей, жінок і молоді, закордонних справ, економічного розвитку і співпраці та ін. Найбільшу групу витрат становлять соціальні виплати.</p>	<p>Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів Великої Британії такі: житлове та шляхове господарство, освіта, місцева влада та самоврядування, судова система, поліція, заходи з охорони навколишнього середовища.</p>	<p>У країні більше третини всіх поточних витрат місцевих органів влади припадає на утримання адміністративно-силового апарату (поліція, цивільна оборона, пожежна охорона, управління), третина - на освіту, культуру; важливою статтею витрат є розвиток інфраструктури.</p>	<p>Соціальна сфера є пріоритетом фінансової політики. Крім того, що велика частка соціальних послуг у скандинавських країнах є безкоштовною, вони дуже різноманітні за формами і доступні всім громадянам.</p>
---	--	---	--

Важливі питання удосконалення використання бюджетних коштів пов'язані із розмежуванням їх між державним та місцевими рівнями управління. Порівняти пропорції розмежування функцій між рівнями фінансової системи у різних країнах дає змогу показник централізації, який характеризує частку видатків центрального уряду в повному обсязі витрат бюджетної системи. Розвинуті держави мають різні моделі централізації фінансової системи. В унітарних державах загалом спостерігається дещо вищий рівень централізації, а у федеративних, де фінансова система є трирівневою, дещо менший. Так, у США цей показник становить 57%, у Франції - 71%, у Канаді - 40%. В Україні показник централізації коливається на рівні 65-70%. Аналізуючи формування фінансової політики сталого розвитку місцевих бюджетів розвинутих держав світу, можна зробити висновок про посилення їх соціальної спрямованості. Саме на

задоволення соціальних потреб людини була спрямована фінансова політика таких держав, як США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція. Найвищий рівень забезпечення соціальних потреб населення за рахунок бюджетного фінансування характерний для скандинавських країн, зокрема Швеції. У видатках місцевих бюджетів значну частину складають асигнування на соціально-культурні об'єкти. Це, насамперед, витрати на початкові і середні школи. У Німеччині ці витрати становлять 25% видатків місцевих бюджетів, у Японії і Франції - більше 33%, а у бюджетах Великобританії і США – понад 40%. У ряді країн (Німеччині, США) за рахунок територіальних бюджетів покриваються витрати на вищі навчальні заклади. За рахунок місцевих бюджетів фінансується й охорона здоров'я. У Норвегії, Швеції, Фінляндії ці витрати становлять більше 50% бюджетних видатків.

Міжнародний досвід свідчить про те, що здатність органів місцевого управління надавати високоякісні соціальні послуги, поліпшувати умови життя своїх громадян, вдосконалювати інфраструктуру та залучати необхідні ресурси, які б відповідали їх потребам, базується на таких постулатах: раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних; “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об'єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей; стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук ресурсів, необхідних для послідовного досягнення цілей розвитку.

Досліджуючи зарубіжні країни, стало зрозумілим, що надання органам місцевого управління відповідальності за збільшення своїх власних доходів є тривалим і складним процесом. Що стосується України, то через фактичну централізацію дохідної бази та слабкі фінансові й адміністративні можливості нереалістичним буде сказати, що цей процес можна швидко здійснити. Однак,

якщо уряд має серйозні наміри поліпшити надання послуг через реальну децентралізацію, то необхідно для цього визнати зв'язок між послугами, що надаються на місцевому рівні, та коштами, необхідними для надання таких послуг.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів

Місцеві бюджети виконують особливу роль у кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тобто здійснюються всі ті витрати, які зачіпають інтереси широких верств населення.

Крім того бюджети є одним з важелів, за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики.

Нинішній стан економіки України характеризується поступовим збільшенням диференціації рівнів економічного і соціального розвитку регіонів та обсягів податкових і неподаткових доходів, які надходять до бюджетів. Найбільше значення у формуванні доходів місцевих бюджетів мають податкові надходження і, перш, за все податок на прибуток підприємств, які належать до комунальної форми власності, прибутковий податок з громадян, платежі за користування природними ресурсами (плата за воду, плата за землю, лісовий доход).

Не зважаючи на досить значний перелік місцевих податків та зборів, вони не відіграють значної фіскальної ролі у формуванні місцевих бюджетів. Як

правило їх питома вага складає лише 3-5% сукупних доходів місцевих бюджетів України. Для бюджетів більшості областей країни характерною є висока питома вага в доходах бюджетних трансфертів.

З року в рік місцеві бюджети набувають дедалі більшої ваги як за обсягом фінансових ресурсів держави, так і щодо розв'язання соціально-економічних проблем регіонів де проживає переважна частина населення України.

У нашій країні кількість місцевих бюджетів чи не найбільша в Європі близько 12052 місцевих бюджетів, 27 із яких - обласні та бюджети міст Києва і Севастополя, 179 - бюджети міст обласного й республіканського значення, 91 - бюджети районів у містах, 496 - районні бюджети, 268 - бюджети міські, міст районного значення, 804 - бюджети селищних рад, 10187 - бюджети сільських рад.

Значна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу доходно-видаткових повноважень між рівнями управління і системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням доходної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

Якщо проаналізувати перші результати бюджетної децентралізації на місцевому рівні, то приблизно дві третини сільських рад можуть забезпечити себе самостійно. Але це не повинно стати причиною відмови від об'єднання територіальних громад. Оскільки об'єднані громади, бюджети яких будуть прирівняні до бюджетів міст обласного значення і районів, і, крім зазначених податків, одержуватимуть ще й 60% податку з доходів фізичних осіб та інші доходи. Крім того, об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, а головне – значно покращить якість надання адміністративних та соціальних послуг населенню.

Не зважаючи на пріоритети бюджетної політики щодо зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування спостерігається зменшення частки доходів місцевих бюджетів та зростання видатків у зведеному бюджеті.

На думку деяких експертів децентралізація бюджетного процесу (зокрема, через вилучення у обласних державних адміністрацій повноважень щодо розробки бюджетів областей, передача окремих установ соціальнокультурної сфери на фінансування з місцевих бюджетів, а також впровадження нової системи вирівнювання) у вітчизняних умовах може призвести до розбалансування всієї системи бюджетоутворення в Україні, оскільки залишається високо імовірним закладання в місцеві бюджети задалегідь нереальних витрат.

В результаті зміни системи вирівнювання змінено механізм фінансування делегованих повноважень установ охорони здоров'я та освіти. В умовах попередньої системи вирівнювання, видатки на фінансування комунальних установ охорони здоров'я та освіти були віднесені до видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетного трансферту місцевим бюджетам з державного бюджету (1-й кошик), оскільки ці повноваження є делегованими державою. На даний час фінансовий ресурс на зазначені видатки передбачається у вигляді галузевих субвенцій, які мають чітко зазначену ціль: медична, освітянська, на підготовку кадрів, що забезпечує виключення випадків перерозподілу зазначених коштів на інші видатки. Таким чином, місцеві органи отримали конкретні цільові кошти, які не можуть змінювати, тоді як попередня система вирівнювання дозволяла такий перерозподіл.

Разом з тим, механізм розрахунків обсягу коштів на зазначені цілі залишився таким, як і раніше, тобто проводиться за тими ж формулами, в яких нормативи бюджетної забезпеченості визначаються виходячи з фінансових можливостей державного бюджету, а не за галузевими соціальними стандартами, яких до цього часу державою не розроблено. Таким чином, Міністерство

фінансів України визначає обсяг видатків з державного бюджету на виконання делегованих повноважень, а органи місцевого самоврядування не можуть впливати на обсяг виділених державою коштів.

Слід зазначити, що органи місцевого самоврядування мають право за рахунок власних коштів збільшувати видатки на фінансування соціальної сфери за наявності ресурсу, якого може не вистачати. Зазначену проблему може вирішити тільки запровадження в галузі освіти – соціальних стандартів, а в галузі охорони здоров'я – страхової медицини .

Централізованим залишається також контроль з боку держави за рухом коштів місцевих органів, які знаходяться на рахунках в Держказначействі. Так, операції щодо виконання платіжних доручень будуть виконуватись протягом п'яти операційних днів тільки за умови виконання доходів зведеного бюджету України, тобто при всій самостійності для місцевих бюджетів продовжує мати місце ризик неможливості використання власних надходжень.

Частиною 5 статті 43 та частиною 2 статті 73 Бюджетного кодексу України пропонується у випадку розміщення коштів бюджету розвитку місцевого бюджету та власних надходжень бюджетних установ на депозитах або на рахунках в інших банках, не надавати бюджетам короткотермінові позички на покриття тимчасових касових розривів. Отримання короткотермінових позичок передбачається в діючих умовах, коли строки платежів податків до місцевих бюджетів згідно з Податковим кодексом України не збігаються з строками основних виплат з місцевих бюджетів, зокрема строків виплати заробітної плати, питома вага якої сягає 80-85% усіх видатків бюджету, і виникає касовий розрив виконання бюджетів. У цьому випадку місцевий бюджет отримував короткотермінову позичку з органу державного казначейства у межах 1/12 річної суми доходів загального фонду.

На сучасному етапі становлення економіки зроблено значний крок вперед в проведенні реформи міжбюджетних відносин, прийняті відповідні зміни до

законодавства, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання. За результатами дослідження встановлено, що місцеві ради та громади виявилися не готовими до змін, особливо це стосується процесу об'єднання громад та встановлення ставок податків і розподілу коштів в умовах нової системи вирівнювання.

Проведено аналіз сучасного стану формування бюджету Вільнянського району в умовах децентралізації фінансових ресурсів та відповідність внесеним змінам до бюджетного та податкового законодавства, спрямованого на збільшення доходів місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що за умови вирішення законодавчих, організаційних та соціальних проблем місцеві бюджети, у майбутньому зможуть мати достатній обсяг коштів на виконання делегованих повноважень, а громадяни України отримають нарешті підвищення якості надання медичних, освітніх, соціальних та інших послуг.

Це пов'язано з тим, що за порівняно постійних обсягів власних надходжень місцевих бюджетів весь час є потреба в підвищенні оплати праці працівників бюджетної сфери, що враховується Міністерством фінансів України при визначенні дотацій на вирівнювання місцевих бюджетів.

Значна кількість місцевих бюджетів в Україні, а також тенденції зростання обсягів та зміни структури місцевих фінансів вимагають перегляду підходів до організації державного фінансового контролю виконання.

Роль доходів місцевих бюджетів до певної міри визначається величиною валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через них. Слід зазначити, що доходи місцевих бюджетів як частка ВВП мають тенденцію до зменшення питомої ваги у ВВП. Цей процес відбувається внаслідок стабілізації переліку доходних джерел, що в основному складаються із прямих податків, а також зростання реального та номінального ВВП значно швидкими темпами, ніж зростання доходів місцевих бюджетів.

Збільшення доходів місцевих бюджетів дає можливість органам влади спрямовувати бюджетні кошти на розвиток певних галузей економіки, які потребують фінансової підтримки з боку держави, на підтримку соціального захисту населення.

Отже, згідно з наведеними даними можна зробити висновок, що доходи місцевих бюджетів поступово збільшуються, що є важливим для економіки України, але залишаються вкрай актуальними проблеми удосконалення системи організації міжбюджетних відносин у країні, зокрема в частині формування фінансових ресурсів регіонів. Для вирішення економічних питань необхідні подальші перетворення, а саме реформування місцевих бюджетів, зокрема їхньої дохідної частини.

За 2020 рік до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 289 986,0 млн гривень. Приріст надходжень до загального фонду проти 2019 року (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 5,4% або +14 968,6 млн гривень. Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2020 рік до 2019 року становить 7,5 відсотка. Із 13 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 11 регіонів забезпечили приріст понад 8%. Найнижчий приріст мають Полтавська, Донецька, Вінницька та Харківська області. Загалом обсяг надходжень ПДФО за 2020 рік склав 177 768,5 млн грн, приріст надходжень проти 2019 року становить 7,5%, або на 12 337,6 млн грн більше. Надходження плати за землю склали 31 477,8 млн грн, зменшення надходжень проти 2019 року становить -4,1%, або -1 357,3 млн гривень. Фактичні надходження податку на нерухоме майно за 2020 рік склали 5 758,9 млн грн, приріст надходжень проти 2019 року становить 17,9 %, або на 876,3 млн грн більше. Надходження єдиного податку за 2020 рік склали 37 954,3 млн грн, приріст надходжень проти 2019 року становить 7,8 %, або на 2 762,3 млн грн більше.

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів — це економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Місцеві видатки класифікують за різними ознаками:

- Економічна класифікація видатків деталізує використання коштів за їх предметними ознаками (заробітна плата, нарахування, всі види господарської діяльності, виплати населенню (трансферти) та інші категорії). Такий розподіл дає можливість виокремити захищені статті бюджету та забезпечує єдиний підхід до всіх отримувачів з позиції виконання бюджету.

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки - це видатки з бюджетів на фінансування мережі закладів, установ, підприємств, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів із соціального захисту населення, фінансування бюджетних програм, тощо. Капітальні видатки - це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови як комунального, так і народного господарства. Сюди відносяться також субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

- Функціональна класифікація дає змогу відстежувати й аналізувати динаміку зміни державних видатків різного функціонального призначення та прогнозувати наступні видатки. Вона має такі рівні деталізації: розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, АРК, органів місцевого самоврядування; підрозділи та групи, в яких

конкретизується спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, АРК або органів місцевого самоврядування. Запровадження функціональної класифікації видатків бюджету здійснено з метою приведення її у відповідність з міжнародними стандартами.

За програмно-цільовою класифікацією видатки бюджетів поділяються за відповідними бюджетними програмами, що дає можливість посилити фінансовий контроль за цільовим використанням коштів бюджету;

Згідно з Бюджетним кодексом [13] передбачено критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами:

- перша група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів. Видатки першої групи здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст;

- друга група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України. Видатки другої групи здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів;

- третя група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

У розрізі зведеного бюджету видатки місцевих бюджетів поділяють на:

- видатки загального фонду - на утримання державного управління, освіти, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру

і мистецтво, фізичну культуру і спорт, видатки на місцеву пожежну охорону, позашкільну освіту, місцеві програми з розвитку фізичної культури та спорту, інші програми, затверджені відповідними радами [9].

- видатки спеціального фонду - це витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, програми природоохоронних заходів місцевого значення, які фінансуються за рахунок фонду охорони навколишнього середовища та інші програми затверджені відповідними радами.

Основна частина видатків місцевих бюджетів в Україні традиційно спрямовується на соціально-культурну сферу – освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Проте зазначених коштів недостатньо для розвитку та утримання бюджетних установ.

Отже, видатки місцевих бюджетів - це економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням коштів основного централізованого фонду держави, що перебувають у розпорядженні органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на управління. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та місцевий економічний розвиток.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Напрями удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування

В умовах ринкової трансформації економіки України особливої актуальності набувають питання формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання. Діюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що, у свою чергу, є негативним фактором демократичних перетворень у державі. У зв'язку з цим постає потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад доходів місцевих бюджетів та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності та зміцнення.

У зв'язку з дефіцитом коштів місцевих бюджетів в занепаді знаходиться господарство, соціально-культурна сфера, погіршується стан доріг різного призначення та інших комунікацій місцевої інфраструктури.

Недостатність дослідження та важливість проблеми забезпеченості дохідної бази місцевих бюджетів посилюють її актуальність в сучасних умовах. В Україні одночасно використовуються різноманітні форми наповнення місцевих бюджетів шляхом розподілу загальнодержавних фінансових ресурсів: постійна нормативна основа поділу загальнодержавних податків і зборів між бюджетами; система трансфертів, що вирівнюють; право місцевих органів влади самостійно встановлювати місцеві податки і збори. Обсяги коштів, які спрямовуються до Державного бюджету України, сягають 71,5 % зведеного бюджету, та лише 28,5 % припадає на близько 12 тисяч місцевих бюджетів, що свідчить про мізерність дохідної бази адміністративно-територіальних формувань, відсутність реальних

механізмів забезпечення зростання фінансової незалежності регіонів та розвитку демократії.

На сьогоднішній день гостро постає питання децентралізації бюджетної системи України, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. Доречним є підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів. Активізація роботи органів місцевого самоврядування направлена на підвищення ефективності використання бюджетних коштів буде дійсно проведена після впровадження механізму моніторингу й оцінки ефективності здійснення органами місцевого самоврядування їх повноважень.

Таким чином, гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і жоден із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Для удосконалення формування доходів місцевих бюджетів необхідно врахувати всі економічні дослідження місцевих бюджетів їх роль в економічних та соціальних процесах розвитку регіонів, необхідно також врахувати міжнародний досвід у вирішенні питання місцевих бюджетів [22].

Після набрання Бюджетним кодексом України чинності у системі формування місцевих бюджетів, унаслідок обмеження податкових повноважень органів місцевого самоврядування і збільшення частки трансфертів у доходах

місцевих бюджетів, пріоритет надано вирівнюванню середньодушових витрат місцевих бюджетів

В Україні понад 90 % усіх бюджетів дотаційні й лише 8 % - це бюджети, які є донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. За відсутності в достатньому обсязі власних доходів видатки місцевих бюджетів забезпечуються за рахунок надання трансфертів із державного бюджету, які відіграють важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів та частки ВВП, яка перерозподіляється через систему трансфертів. Питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів має сталу тенденцію до зростання.

Практика надання місцевим бюджетам власних доходів у обсязі, не достатньому для фінансування видатків, успадкована ще з часів соціалізму, коли вважалося, що обмежений обсяг власних доходів місцевих бюджетів спонукатиме місцеві органи влади до їх збільшення та пошуку додаткових джерел фінансування.

Але реалізація конституційних гарантій самостійності органів місцевого самоврядування залежить саме від законодавчого закріплення достатніх та стабільних власних джерел доходів місцевих бюджетів, оскільки тільки стосовно власних доходів органи місцевого самоврядування мають реальні повноваження щодо їх запровадження та збирання. Це дасть змогу значно скоротити кількість дотаційних місцевих бюджетів за рахунок підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування в розвитку власного податкового потенціалу на території відповідних регіонів.

З метою надання місцевим бюджетам достатніх податкових надходжень, що більше відповідатимуть обсягу покладених на них функцій, варто розглянути можливість передачі в розпорядження місцевих органів влади частини надходжень від загальнодержавних податків та зборів, рівень мобілізації яких залежить від податкових зусиль місцевих органів влади (ПДВ і податок на

прибуток державних підприємств). Доцільність цієї пропозиції підтверджується й міжнародним досвідом.

Доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка Слухай С.В. та заступник начальника відділу фінансів у галузях економіки Міністерства фінансів України Гончаренко О.В. вважають, що заміна розщеплених із фіксованими нормативами податків дотаціями вирівнювання та іншими трансфертами є нераціональною, оскільки посилює залежність економічного розвитку регіонів від центральної влади. Треба змістити акценти з вирівнювання умов життя населення різних регіонів шляхом перерозподілу коштів через державний бюджет на механізми, котрі підвищують інтерес регіонів до генерації власних доходів.

Основа власних доходів місцевих бюджетів повинні становити місцеві податки та збори. Принципово важливе значення має закріплення за місцевими бюджетами таких податків, які гарантуватимуть органам місцевого самоврядування стабільні надходження доходів та їх рівномірний горизонтальний розподіл. Тому до місцевих податків можна було б віднести податок на майно; плату за землю; надбавку на податок із доходів фізичних осіб та податки на бізнес (плату за ліцензії і плату за патент). Зазначені податки відповідають критеріям рівня адміністративних видатків, високої прибутковості та стабільності надходжень і можливості індексації податкових надходжень, що має забезпечити достатню фінансову самостійність місцевого самоврядування.

Крім того, Жемеренко Є.В. у своїй праці також запропонував внести такі зміни до законодавства, згідно з якими до місцевих податків були б віднесені плата за землю та податок з доходів фізичних осіб зі встановленням надбавки у межах закону до вже чинної ставки. Як він стверджує, лише шляхом зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування і надання їм досить широких

повноважень можна досягти реальної бюджетної самостійності та фінансової децентралізації.

Разом із тим, слід зауважити, що у Бюджетному кодексі України [13] не передбачено методик розрахунку прогнозних розмірів податкових та неподаткових доходів. Тому на практиці кожний фінансовий орган розраховує майбутні доходи самостійно, за своєю власною методикою. Вищий орган влади має на меті не тільки зменшити дохідну частину свого бюджету, а й завищити дохідну частину залежних від нього нижчестоящих бюджетів, для того щоб віддати менше трансфертів. Виходячи з принципу єдності бюджетної системи України, необхідно розробити єдиний порядок розрахунку прогнозних показників доходів, який би забезпечив реальність проведених розрахунків. А для підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходження доходів до місцевого бюджету, розвитку місцевої економічної бази потрібно виділяти їм кошти пропорційно значенню показника, що відображав би внесок територіальних об'єднань у досягнення встановлених державою цілей. У ролі такого показника повинен використовуватися або обсяг додатково зібраних доходів із територій конкретних територіальних громад, або порівняльні темпи економічного зростання.

Тож, щоб досягти успіхів у збереженні макроекономічної стабільності, підвищити ефективність та якість послуг та забезпечити економічне зростання на засадах соціальної справедливості, необхідно розв'язати проблеми в системі міжбюджетного фінансування. Серед багатьох проблем найважливішими є: недосконалість інституційна та правова база міжбюджетного фінансування; невідповідність між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування (не профінансований мандат); відсутність у місцевих органів влади стимулів до підвищення обсягу своїх надходжень; хаотичний і непередбачуваний розвиток системи міжбюджетного фінансування (в першу чергу це стосується трансфертів).

Також не слід забувати і про можливість інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Це питання вже розглядали такі науковці, як Кириленко О.П., Василенко О.В., Малиняк Б.С. та ін.. Як вони зазначили, загалом у світовій практиці сформувалося три основні моделі податкових систем місцевих органів влади. Перша модель передбачає можливість автоматичного отримання місцевими органами влади фіксованого відсотку (частки) від податку з доходів фізичних осіб по країні, який зараховується до всіх рівнів бюджетів. Така модель набула поширення в Німеччині, Австрії, Іспанії, Люксембурзі. Друга модель базується на самостійному встановленні органами місцевої влади додаткових місцевих надбавок до ставок податку з доходів фізичних осіб, що надходить до центрального бюджету. Такий механізм застосовується у Бельгії, Канаді, Данії, Норвегії. Особливість третьої моделі полягає у самостійному встановленні органами місцевої влади ставок оподаткування та його бази з податку з доходів фізичних осіб. При цьому «відповідні місцеві податки не враховуються центральним урядом під час визначення прибуткового доходу для податків, які надходять до центрального бюджету». Ця модель застосовується у Швейцарії, провінції Квебек (Канада). Органи місцевої влади в різних країнах, таким чином, мають різні рівні власної компетенції щодо впливу на формування місцевих бюджетів у частині місцевих податків і зборів.

У плані формування місцевих бюджетів, а в їх складі - інвестиційних бюджетів, інтерес становить досвід Польщі, яка характеризується схожістю з вітчизняною системою територіально-адміністративного устрою. Там, від часу впровадження першої реформи місцевого самоврядування органи місцевого самоврядування швидко перетворилися на найважливішого інвестора в громадський сектор. Інвестиції, які зараз роблять міста, повіти і воєводства, перевищують ті, що фінансуються з державного бюджету.

Характерною рисою бюджетного інвестування у Польщі на рівні місцевого самоврядування є відсутність поділу бюджету на поточний бюджет та бюджет

розвитку. В той же час механізм бюджетного інвестування побудований таким чином, що стимулює органи місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази бюджету та активізації інвестиційної діяльності. Основу цього механізму в частині власних доходів становить правило, за яким «суму коштів, яку можна призначити на розвиток, визначає операційний залишок - різниця між доходами й обов'язковими поточними видатками». За рахунок власних коштів місцевого самоврядування покривається більше ніж 40% його інвестиційних видатків.

У частині зовнішніх джерел фінансування інвестицій на рівні самоврядування на увагу заслуговує механізм надання інвестиційних субвенцій з державного бюджету, за рахунок яких покривається близько 15% інвестиційних видатків гмін та більше ніж половина інвестиційних видатків повітів. Головною вимогою в ньому є те, що субвенція може бути надана тільки на реалізацію інвестицій, що відповідають регіональній (воєводській) стратегії розвитку і цілям, зазначеним у регіональному контракті, що укладається між урядом і органом місцевого самоврядування воєводства.

Слід зазначити, що залучення фінансового ресурсу на інвестиційні потреби місцевого самоврядування з фінансового ринку останнім часом набуває все більшої ваги. Вагомі теоретичні та практичні здобутки в зарубіжних країнах досягнуті у сфері муніципальних запозичень. Розвинуті в них фінансовий, а в його складі фондовий ринки зумовлюють значні параметри диверсифікації та ємності ринку муніципальних запозичень як ефективного інструменту перерозподілу грошових ресурсів в інвестиційну сферу на територіальному рівні, дієвого засобу фінансування інвестиційних видатків органів місцевого самоврядування. За показником «відношення обсягу місцевих запозичень до валового внутрішнього продукту», «середнє значення вказаного показника для країн Європейського Союзу перевищує 5% ВВП» . При цьому в Іспанії цей показник становить 9,1%, у Норвегії - 9,7%, Бельгії - 9,8%, а в Німеччині - 26,8%. В Україні ж його значення не перевищує 1%.

Як зазначають О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк, В.І. Кравченко - найпоширенішими за кордоном формами місцевих запозичень є облігаційні позики, кредити фінансово-банківських установ та міжбюджетні позики.

Принциповим моментом у системі муніципальних запозичень у світі, передусім в європейських країнах слід вважати той факт, що держава є гарантом зобов'язань органів місцевого самоврядування, завдяки чому можна здійснювати запозичення на вигідніших для них умовах. У цих країнах рейтинг цінних паперів за місцевими запозиченнями наближається до рейтингу боргових цінних паперів держави. Надаючи гарантії за місцевими позиками, держава здійснює певні заходи для мінімізації ризику. Доцільність запровадження такої схеми в Україні обґрунтована з позицій основних концептуальних засад державної регіональної політики, якими задекларована солідарна участь держави та регіонів у забезпеченні соціально-економічного розвитку останніх. Чинна ж система муніципальних запозичень в Україні, відповідно до вимог законодавства, побудована так, що її функціонування забезпечується у своєрідному автономному режимі на власний повний ризик органів місцевої влади.

Для прикладу, в окремих регіонах Росії набув поширення механізм промислових позик через використання отриманих у результаті муніципальних запозичень коштів на фінансування програм реструктуризації, модернізації виробництва промисловими підприємствами.

А у Великій Британії, Японії, Франції, США та деяких інших країнах набуло поширення проектне фінансування, яке передбачає забезпечення чіткої відповідності позичених коштів напрямам їх вкладання, тобто закріплення їх за конкретним об'єктом. Механізм проектного фінансування передбачає випуск поряд з облігаціями для залучення коштів для виконання інвестиційних проектів ще й дохідних облігацій під конкретні проекти. Останнє активно застосовується у США, де, крім того, додатковим забезпеченням може виступати податок з

продажу або податок на паливо у разі недостатності доходів від експлуатації проекту для обслуговування та погашення боргу [25].

Вагому роль в інвестиційній діяльності місцевого самоврядування у зарубіжних країнах відіграє інститут місцевих позабюджетних фондів. Завдяки діяльності таких фондів не лише посилюється, але й суттєво диверсифікується сфера бюджетного інвестування на рівні територіальних громад. У системі місцевих позабюджетних фондів найбільший інтерес становлять гарантійні та страхові фонди. Перші створюються для надання гарантій повернення кредитів, виданих новоствореним фірмам. Створюються вони, як правило, при кредитних установах. Другі - створюються органами місцевого самоврядування для забезпечення повернення коштів, залучених ними від муніципальних позик. Найчастіше йдеться про запозичення, що не мають забезпечення (застави, поруки тощо).

Що ж стосується України, то запозичення місцевих органів влади в ній здебільшого носять форму випуску облігацій. Проте діюча система не дає змоги в повному обсязі прогнозувати та гарантувати джерела покриття. Для вдосконалення системи місцевих запозичень необхідно вирішити завдання пов'язані зі створенням чіткого, точного і не суперечливого законодавства в даній галузі.

Отже, підсумовуючи все вище зазначене погоджуємося з думкою багатьох авторів, особливо в тому, що в бюджетній системі України необхідно провести фінансову децентралізацію. Адже навіщо керувати державним господарством з одного господарського центру за одним шаблоном, якщо цілі, які поставили, будуть досягнуті швидше та краще, коли місцеві органи теж братимуть участь у господарському житті. Для цього необхідно вдосконалити інституційну та правову базу міжбюджетного фінансування, переглянути методики зарахування деяких видів податків та розробити єдиний порядок розрахунку прогнозних показників доходів, який би забезпечив реальність проведених розрахунків. А

зацікавивши органи місцевого самоврядування у збільшенні надходження доходів до місцевих бюджетів, можна буде реалізовувати різні (залежно від специфіки регіону) інвестиційні проекти, що забезпечить економічне зростання як регіонів, так і України в цілому.

3.2. Методи та інструменти удосконалення процесу формування місцевих бюджетів

Одна із основних особливостей унітарної держави – концентрація дій регіональних і місцевих органів управління на виконанні базових напрямів економічної політики центру. Але для досягнення єдності цілей переконання і бажання недостатньо; для цього потрібні і відповідні економічні можливості, які залежать від обсягів доходів регіональних бюджетів.

Разом з тим слід зазначити, що розширення прав і обов'язків органів місцевої влади в умовах, що склалися, не завжди відповідає їх економічним можливостям, і питання поповнення доходів місцевих бюджетів, як і раніше, залишаються актуальними.

Аналіз проблем місцевих бюджетів України, а також теорії та практики побудови багаторівневих бюджетних систем у країнах з ринковою економікою дозволяє зробити висновок, що існуюча система формування місцевих бюджетів має ряд серйозних недоліків [46]:

- висока ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;
- регулюючі доходи відіграють домінуючу роль у структурі надходжень до регіональних і місцевих бюджетів, в той час як частка закріплених за територіями податкових платежів низька;

- практично щорічна зміна видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів;
- відсутність єдиних та досить стабільних нормативів (наприклад, на кілька років) відрахувань від загально державних податків до місцевих бюджетів;
- відсутність єдиних правил ув'язки доходів місцевих бюджетів і регіональних податкових надходжень, а також науково обгрунтованої методики міжрегіонального перерозподілу доходів.

Сьогодні найбільш проблемним є питання взаємовідносин між бюджетами різних рівнів з приводу розподілу між ними доходів і видатків. Як показали результати досліджень, нині діючий бюджетний механізм, при якому місцеві ради вищого рівня встановлюють нормативи відрахувань від регулюючих податків і зборів та суми дотацій, призводить до погіршення функціонування місцевих бюджетів нижчого рівня. Це, в свою чергу, не дає змоги профінансувати всі необхідні видатки, що тягне за собою погіршення стану соціально-економічного розвитку.

Окремої уваги заслуговують місцеві податки і збори. Як показали результати досліджень, місцеві платежі не відіграють будь-якого суттєвого значення у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що сьогодні триває активна робота із удосконалення чинного законодавства щодо місцевих податків і зборів. За умови впровадження нових і ліквідації існуючих малоефективних платежів у розрахунку на рік можна було б досягти подвійного приросту їх надходжень.

Незважаючи на велике різноманіття місцевих податків у розвинутих країнах вирішальне фіскальне значення (насамперед, на муніципальному рівні) мають тільки деякі з них, і в першу чергу – помайнові. І це не дивно, оскільки оподаткування майна гарантує стабільне надходження доходів до бюджету. Крім того, податок на майно, використовуючись для фінансування державних послуг

у конкретному регіоні, врешті-решт сприяє підвищенню ринкової вартості цього майна. Тим самим він забезпечує взаємозв'язок між сплаченими податками і одержаними благами, що є важливим принципом організації ефективної системи оподаткування. Нарешті, до позитивних рис даного податку слід віднести те, що нерухомість не може бути переміщена, а тому, як правило, можливі міжрегіональні відмінності в його ставках не викликають небажаних наслідків. Разом з тим організувати ефективне помайнове оподаткування непросто. При цьому неминуче виникають технічно складні проблеми повного охоплення об'єктів оподаткування, точної оцінки їх вартості та дійового механізму стягнення податків. Крім того, слід враховувати, що за свідченням американських вчених, податок майно не користується популярністю, оскільки ним оподатковується така форма матеріальних цінностей, яку можна приховати.

В Україні ситуація ускладнюється слабкою розвиненістю ринку нерухомості, відсутністю, необхідних інформаційно-довідкових систем, які б характеризували оподатковуване майно, відсутністю досвіду оцінки і переоцінки вартості об'єктів, високими темпами інфляції та іншими факторами. Все ж таки майно є найперспективнішим об'єктом для розвитку місцевого оподаткування.

Порядок справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, визначено ст. 265 р. XII Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року №2755-VI (далі — ПКУ). Зазначена ст. 265 р. XII ПКУ відповідно до ч. 1 р. XIX ПКУ набирає чинності з 1 січня 2012 року. Згідно з п. 265.1 ст. 265 р. XII ПКУ платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є фізичні та юридичні особи, у тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості. Якщо об'єкт житлової нерухомості перебуває у спільній частковій власності кількох осіб, платником податку є кожна з цих осіб за належну їй частку. Якщо об'єкт житлової нерухомості перебуває у спільній сумісній власності кількох осіб, але не поділений у натурі, платником податку є одна з таких осіб-власників, визначена за їх згодою, якщо інше не встановлено

судом. Якщо об'єкт житлової нерухомості перебуває у спільній сумісній власності кількох осіб і поділений між ними в натурі, платником податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є кожна з цих осіб за належну їй частку. Відповідно до п. 265.2 ст. 265 р. XII ПКУ об'єктом оподаткування є об'єкт житлової нерухомості.

Не є об'єктом оподаткування: а) об'єкти житлової нерухомості, які перебувають у власності держави або територіальних громад (їхньої спільній власності); б) об'єкти житлової нерухомості, які розташовані в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, визначені законом; в) будівлі дитячих будинків сімейного типу; г) садовий або дачний будинок, але не більше одного такого об'єкта на одного платника податку; ґ) об'єкти житлової нерухомості, які належать багатодітним сім'ям та прийомним сім'ям, у яких виховуються троє та більше дітей, але не більше одного такого об'єкта на сім'ю; д) гуртожитки.

Пунктом 265.3 ст. 265 р. XII ПКУ визначено, що базою оподаткування є житлова площа об'єкта житлової нерухомості. База оподаткування об'єктів житлової нерухомості, які перебувають у власності фізичних осіб, обчислюється органом державної податкової служби на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що безоплатно надаються органами державної реєстрації прав на нерухоме майно. База оподаткування об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності юридичних осіб, обчислюється такими особами самостійно виходячи з житлової площі об'єкта оподаткування на підставі документів, що підтверджують право власності на такий об'єкт. За наявності у платника податку кількох об'єктів оподаткування база оподаткування обчислюється окремо за кожним з таких об'єктів. Згідно з п. 265.4 ст. 265 р. XII ПКУ база оподаткування об'єкта житлової нерухомості, що перебуває у власності фізичної особи — платника податку, зменшується: а) для квартири — на 120 кв. метрів; б) для житлового будинку — на 250 кв. метрів.

Таке зменшення надається один раз за базовий податковий (звітний) період і застосовується до об'єкта житлової нерухомості, у якій фізична особа — платник податку зареєстрована в установленому законом порядку, або за вибором такого платника до будь-якого іншого об'єкта житлової нерухомості, який перебуває в його власності.

Ставки податку відповідно до п. 265.5 ст. 265 р. XII ПКУ встановлюються сільською, селищною або міською радою в таких розмірах за 1 кв. метр житлової площі об'єкта житлової нерухомості: для квартир, житлова площа яких не перевищує 240 кв. метрів, та житлових будинків, житлова площа яких не перевищує 500 кв. метрів, ставки податку не можуть перевищувати 1% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року; для квартир, житлова площа яких перевищує 240 кв. метрів, та житлових будинків, житлова площа яких перевищує 500 кв. метрів, ставка податку становить 2,7% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року.

Одним із додаткових джерел доходів органів місцевого самоврядування міг би стати випуск облігацій. Світова практика доводить, що доцільно використовувати подібне джерело у випадках, коли існують потенційні можливості використання такого виду доходів для фінансування видатків на капітальні вкладення.

З метою вивільнення коштів із місцевого бюджету на дотації житловокомунальному господарству, можливим було б застосування місцевими органами влади концесій – контрактів про надання суспільних послуг з умовами про інвестування капіталу. При цьому місцевим органам влади можна передати право встановлювати і збирати плату за користування або мито, оплачені за послуги. Оскільки договори про концесію охоплюють дуже тривалі періоди (що найбільше 35 років), потрібне чітке регулювання щодо якості надання послуг і договір про закінчення двох контрактів.

Найкращі приклади концесій – це підприємства інфраструктури (зокрема готелі) та комунікаційні споруди. Коли уряд має право і повноваження забезпечити послугами, але йому часто бракує фінансових ресурсів для капіталовкладень та надання послуг, як-от у секторі водопостачання або утилізації відходів, тоді підписують договори про концесію. Таким способом переваги ефективних прибуткових організацій вдається поєднати з державною відповідальністю за надання послуг.

Для стимулювання місцевих органів влади стосовно поновлення частин своїх бюджетів та проведення активної інвестиційної діяльності на місцях вже сьогодні повинні бути переглянуті відповідні статті законів, що регламентують правила формування та виконання місцевих бюджетів, деякі з них не відповідають принципам самостійності та фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

Торкаючись теми недосконалого законодавства, слід зазначити, що, наприклад, статтею 62 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [72] передбачено, що держава гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. Це зрозуміло, забезпечення вище мінімального рівня – справа самих органів місцевого самоврядування. Проте далі читаємо: “У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає з місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому законом про державний бюджет “. Справедливо, якщо сказане стосувалося б дотацій, до отримання яких регіони не докладають надмірних зусиль. А в даному разі будь-яка ініціатива регіонів щодо збільшення податкових надходжень, а значить, і забезпечення населення суспільними благами вище мінімального рівня каратиметься відповідними вилученням фінансових коштів. Тоді постає запитання: за рахунок

чого здійснювати розвиток? Звичайно ж не за рахунок місцевих податків і зборів, що забезпечують лише мізерну частину потреби.

Також необхідно звернути увагу на інфляційні процеси. Доходи бюджету надходять з урахуванням інфляційного фактору, а видатки здійснюються згідно із запланованими обсягами. Зважаючи на це, необхідно коригувати обсяги видатків з поправкою на інфляцію. Через те, що це не завжди робиться, у розпорядників бюджетних коштів можуть утворюватись так звані надлишки коштів, які можуть ними використовуватись не за призначенням. А це створює можливості для зловживань з боку апарату управління на місцевому рівні.

Важливо зазначити, що реформування системи формування місцевих бюджетів повинно ґрунтуватись лише на тих заходах, які б заохотили місцеві органи влади до пропорційного виконання як державного, так і місцевих бюджетів. Тільки такі заходи дадуть ефект. Одним із таких методів могло б бути запровадження порядку здійснення видатків державного бюджету шляхом використання поточних надходжень у регіонах для здійснення поточних видатків державного бюджету. Інакше кажучи, для виконання функцій органів влади України слід залишати у регіонах певну частку коштів державного бюджету без їх спрямування до центру та у зворотному напрямі. Реалізація запропонованого методу дасть змогу вдосконалити діючу систему здійснення видатків державного бюджету, підвищити оперативність і ефективність управління наявними фінансовими ресурсами держави та зацікавити місцевих керівників у збільшенні надходжень до державного бюджету. Особливе значення цей підхід матиме для фінансування соціальних потреб, оскільки буде усунуто різницю у відповідальності місцевого керівництва за виконання фінансового плану органів управління держави та місцевих органів. Стосовно відповідальності органів влади перед громадянами акцент буде зміщено у регіони, що відповідає елементарній логіці.

Формування регіонального бюджету на основі зазначеного принципу тісніше пов'яже його з результатами економічного розвитку регіону, дозволить вже на етапі бюджетного планування співставляти розмір територіальних доходів із доходами регіонального бюджету, планувати видатки бюджету, визначати напрямки виявлення резервів в регіональній економіці. Підвищаться зацікавленість і відповідальність місцевих органів влади за кінцеві результати економічного розвитку території.

У ході перебудови механізму формування бюджетів повинна бути вирішена низка питань, в тому числі і такі: яка частка бюджетних доходів повинна спрямовуватись до державного бюджету, яка залишатись на місцях; у зв'язку з цим – яким повинен бути норматив відрахувань від територіальних бюджетних доходів (що знайде своє відображення у нормах відрахувань від загальнодержавних податків і зборів). З цього приводу можливі наступні варіанти.

1. Норматив відрахувань у відсотках від загальної суми територіальних бюджетних доходів встановлюється для регіонального бюджету, а частина коштів, що залишилась, спрямовується до вищестоящих бюджетів.

2. За встановленими нормативами у відсотках від загальної суми територіальних бюджетних доходів кошти спрямовуються до вищестоящих бюджетів, а частина коштів, що залишилась – до місцевих бюджетів.

3. Для вищестоящих бюджетів встановлюється фіксований норматив (у грошових одиницях) коштів, що перераховується до цих бюджетів, всі інші кошти спрямовуються до місцевих бюджетів.

Взагалі, для підвищення відповідальності і зацікавленості нижчестоящих регіонів у кінцевих результатах їхньої діяльності більш прийнятні другий та третій варіанти, коли регіональні бюджети будуть формуватись на основі залишкового принципу територіальних бюджетних доходів після внесення у вищестоящі бюджети сум у вигляді своєрідного податку з території.

Третій варіант цікавий не тільки для нижчестоящих регіонів, яким він дає максимальні можливості для виявлення внутрішньорегіональних резервів, але й для вищестоящих, так як фіксований норматив забезпечує гарантованими обсягами коштів їх бюджету. Можливі і модифікації цих варіантів.

Необхідно також визначити, єдиний чи диференційовані нормативи слід застосовувати [67]. Якщо встановити єдиний для всіх регіонів норматив формування бюджетів, то в зв'язку з річними рівнями економічного і соціального розвитку в деяких регіонах бюджет, сформований по зазначеному нормативу, буде менше досягнутого, а в деяких – більше. Для усунення цих протиріч є декілька шляхів.

1. Можливе виділення із вищестоящих бюджетів дотацій і субвенцій тим регіонам, в бюджеті яких буде недостатньо коштів для фінансового забезпечення нормативів забезпеченості.

2. Для регулювання місцевих бюджетів повинен бути створений фонд міжтериторіального фінансового вирівнювання.

При побудові поточного бюджету необхідно в його основу покласти наступні принципи: забезпечення достатнього рівня розвитку регіону, міста, селища, села; стабільність надходження коштів; пріоритетний розвиток соціально-культурної сфери; наукову обґрунтованість розмірів видатків; обов'язковий характер виконання поточного бюджету.

Найприйнятнішим на сучасному етапі розвитку України інструментом забезпечення активної і цілеспрямованої участі держави у справі економічного зростання є бюджет розвитку, який у разі удосконалення може стати основою формування бюджетного механізму економічного зростання.

Аналіз напрацювань українських вчених та чинної законодавчої бази не дає змоги, навіть узагальнено, описати модель бюджету розвитку на загальнодержавному рівні, це дає нам підстави зробити висновок про те, що на сьогодні бюджетний механізм економічного зростання в Україні не є

сформованим. Існують лише певні елементи цього механізму у вигляді опису моделі бюджету розвитку місцевих бюджетів, а також підходів до формування видатків та витрат розвитку як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. За таких умов вести мову про необхідність підвищення видатків інноваційноінвестиційного спрямування та підсилення ролі бюджету у формуванні стратегії прискореного економічного зростання можна лише на середньо- та довгострокову перспективу.

Зважаючи на вище зазначене, було розроблено модель бюджету розвитку для застосування її у бюджетному процесі в Україні, яка заснована на необхідності реалізації таких ключових принципів:

Відокремлення планування, фінансування та моніторингу поточних видатків від видатків, що мають перспективний характер, шляхом запровадження механізму, який унеможливує “пересування” коштів з видатків, що мають перспективний характер, на поточні видатки як на етапі формування бюджету, так і на етапі його виконання.

Забезпечення сталості видатків, які мають перспективний характер; наявність можливостей планування та здійснення таких видатків у довгостроковій перспективі шляхом визначення окремих джерел фінансування видатків, які мають перспективний характер.

Спрямування дефіциту бюджету лише на фінансування видатків, які мають перспективний характер, шляхом запровадження механізму, який унеможливує використання зазначених коштів на фінансування поточних видатків як на етапі формування бюджету, так і на етапі його виконання.

Забезпечення контролю за ефективним використанням коштів, які спрямовуються на фінансування програм і проектів, що мають перспективний характер, упередження нецільового використання зазначених коштів.

Забезпечення відповідності напрямів та принципів здійснення видатків, які мають перспективний характер, нормам СОТ та ЄС.

Уніфікація підходів до фінансування видатків, що здійснюються на загальнодержавному та на місцевому рівнях, приведення їх до єдиних принципів.

Запропонована для впровадження в Україні удосконалена модель бюджету розвитку передбачає наступне: 1. Визначення бюджету розвитку Державного бюджету як складової спеціального фонду Державного бюджету та запровадження окремого планування і обліку надходжень та видатків бюджету розвитку Державного бюджету на рівні окремого документа, який має формуватися як додаток до Державного бюджету на відповідний рік. 2. Перегляд джерел формування загального та спеціального фондів Державного бюджету шляхом введення до джерел формування спеціального фонду Державного бюджету з подальшим їх спрямуванням до бюджету розвитку Державного бюджету: надходжень від приватизації державного майна (повністю або частково); зборів за спеціальне використання природних ресурсів; інших неподаткових надходжень; доходів від операцій з капіталом, зокрема, надходжень від продажу основного капіталу, реалізації державних запасів товарів, продажу землі та нематеріальних активів; коштів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій, грантів та дарунків; коштів, що надаються із загального фонду Державного бюджету відповідно до Закону.

Через бюджет розвитку Державного бюджету здійснюється фінансування бюджетних програм, які спрямовані переважно на економічний розвиток, та субвенцій на виконання інвестиційних проектів. Кошти на реалізацію зазначених бюджетних програм спрямовуються до відповідних розпорядників бюджетних коштів — органів державного управління, кошти субвенцій на виконання інвестиційних проектів — до бюджетів розвитку місцевих бюджетів, які є складовою спеціальних фондів місцевих бюджетів [59].

Логіка побудови бюджетів розвитку місцевих бюджетів залишається такою самою, яка передбачена чинним законодавством, зокрема Бюджетним кодексом. Тут необхідно лише переглянути у бік збільшення джерела надходжень коштів

(наприклад, увівши до них нові податки, такі, як податок на нерухомість та інші неподаткові надходження) та удосконалити планування видатків, які здійснюються за рахунок коштів бюджету розвитку місцевого бюджету.

Отже, за результатами проведеного дослідження з питань удосконалення бюджетного механізму економічного зростання пропонується модель бюджету розвитку для застосування її в бюджетному механізмі в Україні, яка передбачає внесення певних концептуальних змін в організацію бюджетного процесу. Запропонована модель відповідає усім сформульованим ключовим принципам і передбачає наявність таких переваг:

Застосування цієї моделі унеможливило “пересування” коштів, які мають бути спрямовані на забезпечення економічного розвитку, на фінансування поточних видатків у процесі формування та виконання бюджету у тій частині, що забезпечуються визначеними законодавством джерелами надходжень до бюджету розвитку Державного бюджету. Певне коригування можливе лише за рахунок тих коштів, які планується виділити на субвенції з реалізації інвестиційних проектів. Але і це коригування можливе лише на етапі планування видатків та формування бюджету і дуже ускладнено на етапі його виконання.

Наявність законодавчо визначених джерел надходжень до бюджету розвитку Державного бюджету та бюджетів розвитку місцевих бюджетів забезпечуватиме певну сталість видатків, які мають перспективний характер, та підвищить їх ефективність.

Законодавчо закріплена обов’язковість спрямування внутрішніх та зовнішніх запозичень держави та органів місцевого самоврядування до відповідних бюджетів розвитку стане основою для запровадження в Україні стратегії сталого економічного розвитку та сприятиме поживленню інвестиційної діяльності.

Наведена модель побудована на єдиних принципах як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, що дає змогу застосовувати

уніфіковані та зрозумілі процедури, які забезпечуватимуть її функціонування, а також створять сприятливе середовище для організації інформаційноаналітичного забезпечення.

Що стосується забезпечення принципів відповідності напрямів видатків, які мають перспективний характер, загальнодержавним пріоритетам та нормам і принципам СОТ/ЄС, а також створення умов для підвищення ефективності використання бюджетних коштів, спрямованих на реалізацію проектів, які мають перспективний характер, то всі вони також реалізуються у запропонованій моделі.

Виконання бюджетів знаходиться під впливом різноманітних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження. До об'єктивних чинників ми відносимо форс-мажорні обставини, пов'язані з погіршенням міжнародної обстановки, стихійні лиха, тощо, які не залежно від позитивних рішень держави, негативно впливають на процес наповнення доходної частини бюджетів та фінансування видатків. Всі інші чинники, які обумовлені некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, пропонуємо відносити до суб'єктивних.

Виконання видаткової частини бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України здійснюється за такими стадіями: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису; затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів; використання товарів, робіт і послуг на виконання бюджетних програм. Дотримання цих стадій сприяє якісному виконанню бюджету та забезпеченню цільового використання бюджетних коштів.

У процесі дослідження теоретичних і практичних проблем виконання бюджетів ми прийшли до таких висновків: виконання бюджету – це організований процес мобілізації доходів бюджетів і здійснення видатків відповідно до закону про державний бюджет і рішень органів місцевого

самоврядування про місцеві бюджети. На нашу думку, виконання бюджетів знаходиться під впливом різноманітних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження. До об'єктивних чинників ми відносимо форс-мажорні обставини, пов'язані з погіршенням міжнародної обстановки, стихійні лиха, тощо, які не залежно від позитивних рішень держави негативно впливають на процес наповнення доходної частини бюджетів та фінансування видатків. Всі інші чинники, які обумовлені некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, пропонуємо відносити до суб'єктивних. У процесі виконання бюджетів рекомендуємо використовувати інтенсивні методи регулювання потоків бюджетних ресурсів, зокрема у частині: стимулювання виконання планових обсягів і приросту доходної частини бюджету в розрізі кожного виду податків і зборів усіх бюджетів шляхом застосування дієвих важелів впливу на регулювання інтересів регіонів, територіальних громад і платників податків; розробки й використання дієвого стабільного законодавства, спрямованого на стимулювання раціонального, ефективного й економного використання бюджетних коштів, досягнення максимально можливих результатів із мінімальними витратами; пошуку та використання новітніх сучасних технологій організації й управління бюджетними коштами; заохочення розпорядників бюджетних коштів у скороченні малоефективних видатків; обмеження бюджетних коштів на здійснення видатків, пов'язаних із обслуговуванням державного боргу; формування засад фінансової культури й відповідальності на всіх стадіях бюджетного процесу кожного його учасника. Пропонуємо переглянути практичні підходи до організації виконання бюджетів, логічний взаємозв'язок його найважливіших стадій, які б відповідали ринковим засадам господарювання в умовах демократичного суспільства. На нашу думку, на рівні держави доцільно розробити дієвий механізм поєднання ринкових і державних важелів управління бюджетними коштами, які б забезпечували оптимальне

поєднання економічних інтересів усіх учасників бюджетних відносин у процесі наповнення дохідної частини бюджетів і використання бюджетних коштів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Важливим є перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент фінансово-економічного регулювання, створення інституційних умов для підвищення ефективності прогнозування і планування їх дохідної та видаткової частини, управління бюджетними коштами, розмежування бюджетних видатків на виконання делегованих і власних повноважень місцевого самоврядування, удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин. Активізація фінансових можливостей місцевого самоврядування потребує дієвого використання податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, розвиток програмно-цільового методу планування бюджету та впровадження на місцевому рівні середньострокового бюджетного планування. Вагомим є визначення напрямів розвитку системи формування місцевих бюджетів враховуючи провідний досвід країн з розвинутою та трансформаційною економікою. З метою зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування потребують подальшого розвитку відповідні фінансово-бюджетні інститути та механізми.

Місцеві бюджети як інструмент соціально-економічного регулювання розвитку адміністративно-територіальних одиниць відіграють вагомий роль у системі державних фінансів. Оскільки саме з них здійснюється фінансування освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства наділені власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність.

В умовах економічних перетворень актуалізувались питання підвищення дієвості системи формування місцевих бюджетів, зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; підвищення ефективності процесу формування

видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами; удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин; запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів; підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів. При цьому зазначені питання необхідно розглядати і вирішувати комплексно в контексті формування і реалізації дієвої бюджетної політики.

В сучасних умовах функціонування органів місцевої влади, коли їх ефективна діяльність є запорукою успішного розвитку економічної системи всієї країни, основними напрямками зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування повинні стати: створення бюджетної системи та міжбюджетних взаємовідносин, що відповідатимуть принципам оптимального забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування; розмежування повноважень центральних й місцевих органів влади у сфері надання адміністративних і соціальних послуг з метою недопущення дублювання функцій та завдань цих органів на різних рівнях; розширення власної дохідної бази місцевих бюджетів й тим самим зростання фінансової автономії територій з одночасним підвищенням відповідальності за прийняті на місцях рішення. Із цією метою необхідно: оновлення моделі системи міжбюджетних відносин, що базуватиметься на повному фінансовому забезпеченні державою делегованих повноважень; визначення достатньої податкової бази, що дасть змогу забезпечити виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень; запровадження повноцінного самоврядування на рівні областей і районів (у тому числі, шляхом створення їх власних виконавчих органів); проведення комплексного реформування адміністративно-територіального

устрою держави (у тому числі, визначення як базового, так і проміжного та регіонального рівнів самоврядування тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – [2-е вид., доп. і перероб.] – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
2. Баглай М. В. Модель російського федералізму / М. Баглай. – М. : Норма, 2000. – 97 с.
3. Близнюк О. С. Місцеві фінанси в Україні: правове регулювання : навч. посіб. / О. С. Близнюк, Н. Л. Губерська, О. А. Музика, Р. А. Ксенко ; за заг. ред. О. С. Близнюк // Академія муніципального управління ; НДІ фінансового права. – К. : Дакор ; КНТ, 2007. – 311 с.
4. Богма О. С. Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
5. Боголіб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності / Т.М. Боголіб // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3–4. – С. 84–87.
6. Бондарук Т. Г. Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
7. Бондарук Т. Концептуальні засади реформування місцевих бюджетів України / Т. Бондарук // Світ фінансів. – 2011. - №2. - С. 168-171.
8. Браян Т. Регіональний економічний розвиток: [навч. посіб.] / Т. Браян, Г. Пат, О. Крайник. – Л.: Ліга-Прес, 2003.
9. Булгакова С. О. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2009. – 409 с.

- 10.Бураковський І.В. Реформа місцевих фінансів та міжбюджетних відносин в Україні: вісім проблемних питань / І.В. Бураковський // Економічні реформи сьогодні. – 2001. – № 38. – С.24-32.
- 11.Буряченко А. Є. Проблемні питання розробки й впровадження фінансової політики на місцевому рівні / А. Є. Буряченко // Ринок цінних паперів в Україні. – 2008. – № 7–8. – С. 3–9.
- 12.Бюджет у місцевому самоврядуванні Франції / Ін-т держ. упр. і самовряд. при Кабінеті Міністрів України / Відп. ред. І.Грицяк.– К.: Фірма Віпол, 1994.– Вип. 4.– 1994.– 61 с.
- 13.Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.
- 14.Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Видво Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.
- 15.Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.
- 16.Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.
- 17.Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.
- 18.Васильєва М.В. Местные бюджеты в современных условиях.– М.: Финансы и статистика, 1987.– 110 с.
- 19.Васильєва Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів / Н. Васильєва // Управління сучасним містом. – 2004. - №1-3.

- 20.Вахненко Т.П. Реформування системи міжбюджетних відносин в Україні / Т.П. Вахненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. № 9. – С. 3-9.
- 21.Возняк Г.В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України", 2016. 519 с.
- 22.Ворона П. В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток регіону / П. В. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2009. - №2. – С. 7-14.
- 23.Всесвітня Декларація місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України.– К., Вип. 1–2 (6–7).– 1994.– С. 65–69.
- 24.Вюртенбергер Т. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: наближення до європейських конституційних принципів і практики / Т. Вюртенбергер, Р.Колишко // Українсько-Європейський журнал міжнародного та порівняльного права. – 2002. – Т. 1. – № 3. – С. 48.
- 25.Гапонюк М. А. Місцеві фінанси : навч.-методич. посіб. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова ; Київський національний економічний університет. – К. : КНЕУ, 2002. – 183 с.
- 26.Гензель П.П. К вопросу о реформе местных финансов в России // Городское дело, б.г.– № 2.– С. 149–158.
- 27.Гіловська З. Децентралізація державних фінансів у Польщі: десять років досвіду / З. Гіловська // Аспекти самоврядування. – 2001. – № 1 (9). – С. 5–10.
- 28.Демків О. Місцеві бюджети США // Економіка України.– 1995.– № 6.– С.81–84.

29. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.
30. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.. ; за аг. Ред.. А.А. Мазараки. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
31. Деркач Н.И., Гордеева Л.П. Бюджет и бюджетный процесс в Украине: Учеб. пособие.– Дніпропетровськ: Пороги, 1995.– 256 с.
32. Децентрализация фискальной политики в условиях экономики переходного периода. – Братислава: Программа развития ООН, 2005. – 190 с.
33. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. *Журнал європейської економіки*. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381
34. Європейська Хартія про місцеве самоврядування.– Страсбург, Рада Європи, від. вид. і док.– травень, 1990. (Надруковано у Франції).– 10 с.
35. Єпіфанов А. О. Управління регіоном [Текст] : навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, М. В. Мінченко, Б. А. Дадашев ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 361 с.
36. Єпіфанов А.О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д’яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, – Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. – 2010. – 201 с.
37. Єпіфанов А.О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д’яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, Книга друга : Виконання бюджету. – 2010. – 187 с.
38. Жуков Е.Ф. Финансы зарубежных стран: Учеб. пособие.– М.: МИНХ, 1984.– 67 с.

39. Зайчикова В.В. Місцеві фінанси України та європейських країн / Віталіна Вікторівна Зайчикова. – К.: НДФІ, 2007. – 299 с.
40. Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII «Про Державний бюджет України на 2015 рік» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>
41. Запатріна І.В. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: монографія / за ред. М.І. Скрипниченко – НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., - 2015 – 544 с.
42. Зелена книга. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті реформи місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua/project.htm/?pid=97>.
43. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.
44. Ігнатів В., Рудой В. Местное самоуправление / В.Ігнатів, В.Рудой – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2001. – 416 с.
45. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
46. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : підручник / О. П. Кириленко, О. Р. Квасовський, А. В. Лучка, Б. С. Малиняк, В. В. Костецький, О. І. Тулай ; за заг. ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
47. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
48. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.

49. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.
50. Конституционное право Республики Польша: Конституция и основные законодательные акты / Бюро по исследованию и экспертным заключениям Канцелярии Сейма.– Варшава, 1996.– 330 с.
51. Копилов В. А. Моніторинг реалізації бюджетної стратегії та її коригування / В. А. Копилов // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 33–39.
52. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: [навч. посіб.] / В.І. Кравченко – К.: Т-во „Знання”, КОО: Вища освіта ХХІ століття, 1999. – 487 с.
53. Кравченко В.І. Фінанси місцевих органів влади України: Основи теорії та практики / В.І. Кравченко – К. : НДФІ, 1997. – 276 с.
54. Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення (1989–2001) / В.І.Кравченко – К. : Видавничий дім „КМ Academia”, 2001. – 460 с.
55. Легкоступ І.І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах / І.І. Легкоступ // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. - № 2. – С. 22 – 26.
56. Легкоступ І.І. Формування доходів місцевих бюджетів та підвищення їх фінансової автономії (на прикладі місцевих бюджетів Чернівецької області): матеріали наук.-практ. конф. [«Напрями розвитку фінансової системи України в сучасних умовах»], (Київ, 23-24 берез. 2007 р.). [У 2-х ч.] / Редкол.: І.Я. Чугунов (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2007. - Ч.1.– С. 289–295.
57. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 168 с.

58. Логвіновська С. І. Місцеві бюджети в формуванні економічного потенціалу регіону / С. І. Логвіновська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – Вип. 29. – С. 15–21.
59. Лук'яненко І.Г. Аналіз та моделювання основних статей видатків місцевих бюджетів України / І.Г. Лук'яненко // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 51. – С. 43–47.
60. Лук'яненко І.Г. Особливості прогнозування та управління бюджетним дефіцитом в країнах з трансформаційною економікою / І.Г. Лук'яненко // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.25/1. – С. 179–185.
61. Лук'яненко І.Г. Прикладні аспекти прогнозування розвитку складних соціально-економічних систем: монографія / За ред. О. І. Черняка, П.В.Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В. – 2015. – 384 с. – Розділ 1.7. Вплив ефективності інноваційної діяльності підприємств на економічний розвиток. – С. 86–99.
62. Луніна І.О. Державні фінанси України в перехідний період / І.О. Луніна. – Харків: Форт, 2000. – 296 с.
63. Луніна, І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // Економіка України. - 2008. - № 6. - С. 37 - 47.
64. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 11. С. 323–327
65. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 9. С. 58–62.
66. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.

- 67.Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 10. – С. 314–318.
- 68.Макогон В. Д. Концептуальні засади зміцнення місцевих фінансів / В. Д. Макогон // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2008. – № 1 (80). – С. 36–39.
- 69.Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах / В. Д. Макогон // *Наукові праці НДФІ*. – 2008. – Вип. 1 (42). – С.56–67.
- 70.Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами / В.Д. Макогон // *Економічний вісник ПереяславХмельницького державного університету імені Григорія Сковороди*. – 2015. – Вип.26/1. – С. 207–211.
- 71.Макогон В.Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин / В.Д. Макогон // *Економіка. Фінанси. Право*. – 2010. – №12. – С.21–24.
- 72.Мельник А.Ф. Муніципальний менеджмент: [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський, О.П. Дудкіна. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 416 с.
- 73.Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.
- 74.Міжнародний досвід сереньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.
- 75.Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д.

Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.

76. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: Монографія / За ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, „Економічна думка”, 2008. – 376 с.

77. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством / О.А. Музика. – К.: Атіка, 2004. – С. 43.

78. Мярковський А. І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5. – С. 5–15.

79. Мярковський А.І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи // Фінанси України. – 2009. – № 8(165). – с.5.

80. Мярковський А.І. Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А.І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. - 2009. - №2. - С. 3-17.

81. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф. О. Ярошенка]. – К. : Зовнішня торгівля ; УДУФМТ, 2010. – 592 с.

82. Науменко А. М. Сутність та роль місцевих бюджетів в соціально-економічних процесах регіону / А. М. Науменко // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 3 (36). – С. 65–73.

83. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання України: аналітична доповідь / О. О. Молдован, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко. – К. : НІСД, 2010. – 72 с.

84. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика / Ц.Г. Огонь – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 580 с.

- 85.Онищенко С. В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.
- 86.Осадчук Н. В. Місцеві бюджети і їх роль у регіональному розвитку / Н. В. Осадчук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. - №9. –С. 219-223.
- 87.Остріщенко Ю. В. Інноваційні напрями розвитку місцевих бюджетів : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Інноваційні процеси у фінансово-кредитній сфері»], (м. Київ, 14-15 квітня 2011 р.) / відп. ред. Н. П. Шульга – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – С. 205–206.
- 88.Остріщенко Ю. В. Підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів у контексті децентралізації державної влади / Ю. В. Остріщенко // Наукові праці НДФІ. – 2008. – Вип. 4. – С. 55–63.
- 89.Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В.Павелко, І.Я.Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2015. –№ 2 (100). – С. 64–73.
- 90.Пантелєєв В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.
- 91.Пасічний М.Д. Інституційні засади розвитку фінансового регулювання економіки / М.Д. Пасічний // Економічний вісник ПереяславХмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.27/1. – С. 137-143.
- 92.Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Ю.В. Пасічник. – К.: „Знання-Прес”, 2003. – 523 с.
- 93.Податкова система України. Підручник: /В.М.Федосов, В.М.Опарін, Г.О.П’ятаченко та ін.; за ред. В.М.Федосова.– К.: Либідь.– 1994.– 464 с.
- 94.Положение о местных финансах, утвержденное ЦИК СССР 25 апреля 1926 г.– М.: Мосполиграф, 1928.– 10 с.
- 95.Положення про місцеві фінанси УСРР. Проект.– Харків.– 1926.– 118 с.

96. Поляк Г.Б. Бюджет города. (Проблемы и перспективы развития). – М., 1978. – 127 с.
97. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України за станом на 1. 01. 2011 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21. 05. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
98. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету міністрів України , Концепція від 23.05.2007 р.
№ 308-2007-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 38. – С. 12. – Ст. 1526, код акту 39853/2007.
99. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761
100. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706
101. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047
102. Професійна державна служба та місцеве самоврядування: матеріали міжвуз. наук.- практ. конф.– Харків: ХНЕУ, 2005. – 236 с.
103. Рау К.Г. Основные начала финансовой науки / Пер. с нем.; Под ред. В.Лебедева.– Спб.: тип. Майкова, 1868.– Т. 2.– 372 с.
104. Регіони України: [статистичний збірник / за ред. Осауленка О.]. – К., 2010. – Ч. 2. - 808 с.
105. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід: Наукова монографія /За ред. В.Г.Бодрова. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - 296 с.
106. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-

т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.

107. Сазонець І.Л., Гринько Т.В., Придатко Г.Ю. Управління місцевими фінансами: Навч.посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006, с.104. 108. Сайт Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>.
109. Сало І. Методи формування і регулювання бюджету та позабюджетних фондів // Економіка України.– 1995.– № 10.– С. 24–33.
110. Сиринов М.А. Местные финансы.– М.-Л.: Б.и., 1926.– 216 с.
111. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001.
112. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.] ; НАН України, Секція суспіл. і гуманіт. наук. – К., 2009. – 687 с.
113. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.
114. Суглобов А.Е. Межбюджетные отношения в Российской Федерации: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям „Финансы и кредит”, „Государственное и муниципальное управление” / А.Е. Суглобов, Ю.И. Черкасова, В.А. Петренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 263 с.
115. Тарасюк М. В., Малярчук О. В.Сучасний стан реалізації

інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С.19–24.

116. Твердохлебов В. Местные финансы.– Одесса: Изд-во Ивасенко А.А., 1919.– 304 с.
117. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.
118. Ткачук А. Місцеве самоврядування: Світовий та український досвід: [навч. посіб.] / А. Ткачук, Р. Агранофф, Т. Браун. – К.: Заповіт, 1998. – С. 90–91.
119. Токарева К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.
120. Тропіна В.Б. Фінансові аспекти нової регіональної політики держави / В.Б. Тропіна, І.П. Адаменко // Економічний вісник ПереяславХмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.26/2. – С. 392–397.
121. Федосов В. Бюджетний менеджмент: [підручник] / В.Федосов – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
122. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку : монографія / за ред. І. Я. Чугунова. – К. : ДНУ «Академія фінансового управління», 2009. – 848 с.
123. Циммерман Хорст. Муниципальные финансы / Циммерман Хорст. – М.: ДИС, 2003. – С. 132.
124. Чугунов І.Я. Інституційні засади бюджетної стратегії // Фінансовобюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних

умовах: наук.практ. Конф., м.Київ, 26 лют. 2009 р. / редкол.:

І.Я.Чугунов (голова) та ін.

– К.: НДФІ, 2009. – с.7.

125. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 3. С. 116–132.
126. Шевчук В. О., Копич Р. І. Вплив бюджету на макроекономічні показники // *Фінанси України*. – 2010. – № 3. – С. 3-12.
127. Шевчук В.О. Державні фінанси зарубіжних країн / В.О. Шевчук // *Фінанси України*. – 2002. – № 2. – С. 4–10.
128. Ширкевич Н.А. Местные бюджеты.– М.: Финансы и статистика, 1991.– 126 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

<u>Доходи місцевих бюджетів</u>
Склад доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад
60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міста Києва);
40 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міста Києва;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міського бюджету міста Києва користувачами води за місцем її забору;
25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату), що зараховується до міського бюджету міста Києва;
плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міського бюджету міста Києва;
державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;
10 відсотків податку на прибуток підприємств, який зараховується до бюджету міста Києва;
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, зараховується відповідно до районних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;
податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується відповідно до районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування;
плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;

адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг";
штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, накладених виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, місцем вчинення порушення;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами міських рад або виконавчими органами районних в місті Києві державних адміністрацій адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання, які не підлягають зарахуванню до місцевих бюджетів;
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають зарахуванню до місцевих бюджетів;

випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів місцевих бюджетів громад, районних, міських бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення в разі невиконання учасником-переможцем, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, у вигляді брухту і відходів золота, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, отриманих підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства;
Доходи загального фонду обласних бюджетів
15 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідний рік;
10 відсотків податку на прибуток підприємств
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є обласні ради, зараховується до загального фонду обласного бюджету;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок гол...

50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів до обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору);
25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім ренти за видобування нафти, природного газу та газового конденсату);
плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до обласних бюджетів;
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди обласними державними адміністраціями до обласних бюджетів;
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному законодавством;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів обласних бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами) на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано право на розміщення коштів на депозитах банків;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються обласними державними адміністраціями до обласних бюджетів;
плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до обласних бюджетів за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів за місцем здійснення діяльності;
плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань) до обласних бюджетів;
плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів за місцем здійснення діяльності;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання до обласних бюджетів;
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності;

концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є обласні ради
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок обласних бюджетів платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами відходів срібло;
інші доходи, що підлягають зарахуванню обласних бюджетів відповідно до законодавства.
Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення) зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;
рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користуванням видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубки) зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних податкової реєстрації платника рентної плати;
податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
збір за місця для паркування транспортних засобів;
туристичний збір;
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку радами;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;

адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та місцем вчинення порушення;

надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній районного значення), селищні та сільські ради;

орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується до самоврядування;

концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради;

кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів селищних бюджетів;

кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання зобов'язань, поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних та міських бюджетів;

80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних та міських бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;

кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадщини за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;

плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;

державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;

акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів селищних бюджетів;

адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами (міст районного значення) рад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень виконавчими органами, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських та міст районного значення бюджетів, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;

інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства;

Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів

надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів;

кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 1 відсотків - до обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів міст значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад перспективним планом формування територій громад, 15 відсотків - до районних бюджетів, 60 відсотків - до бюджетів міст р
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;
70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створені планом формування територій громад - 50 відсотків, обласних бюджетів, бюджету міста Києва - 70 відсотків;
80 відсотків екологічного податку, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створені планом формування територій громад, - 25 відсотків, обласних бюджетів - 55 відсотків, бюджету м
відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питного водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;
власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;
цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;
надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами;
субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів об'єднаних територіальних громад;
повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;
повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) житлових будинків і % за користування ними;
надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;
інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.
Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів:
дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність;
плата за надання місцевих гарантій
кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності";
10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, що вироблена на континентальному шельфі і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами об'єднаних територіальних громад на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до обласного бюджету; 3,5 % - до селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, то відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;
кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, прав на них;

90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають на земельній ділянці державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають на об'єкті, що підлягають приватизації);

капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів

кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та %, сплачені за користування ними

місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету розвитку - за рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

Додаток Б

Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.01.2022
(наказ Міністерства фінансів України від 10 грудня 2020 року № 100)

Типи місцевих бюджетів	Всього місцевих бюджетів	з них мають взаємні зв'язки
бюджети міст республіканського \ обласного значення	13	
районні бюджети	136	
бюджети об'єднаних територіальних громад	1469	
бюджети районів у містах обласного значення	35	
бюджети міст районного значення	6	
бюджети селищ міського типу	39	
бюджети сільрад (сіл)	229	
Разом	1952	

Додаток В

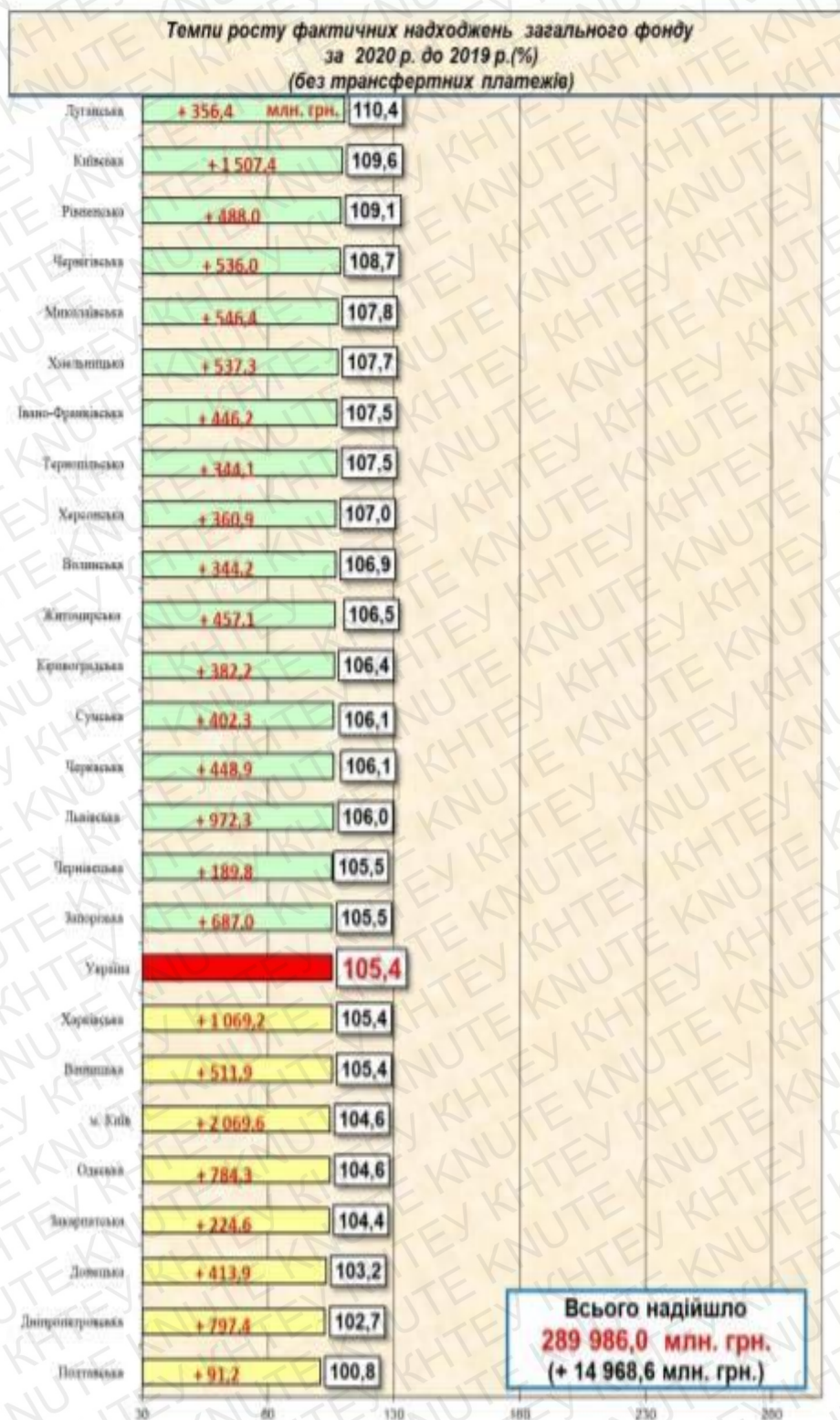

Рис. В.1. Темпи росту фактичних надходжень загального фонду місцевих бюджетів